

Toca Peron! Aproximació al ball de Dames i Vells de Tarragona

Guiomar Sánchez Pallarès

Universitat Rovira i Virgili

Universitat de Barcelona

g.sanchezpallares@gmail.com

Resum

El ball tarragoní parlat de 'Dames i Vells' pren importància des de final de l'Edat Mitjana, però la seva evolució i representació va variant com canvien la vida i els costums dels homes. Des d'aquesta perspectiva es proposa una petita introducció al món del ball i la seva tipologia: personatges, característiques, parla, desenvolupament, etc. emmarcat dins del folklore català, que ha aconseguit arribar fins als nostres dies després de passar per un oblit, la repressió i posterior ressorgiment.

Paraules clau: Ball parlat, folklore, Catalunya Nova, recuperació

Resumen: Toca Peron! Aproximación al baile de Dames i Vells de Tarragona

El baile tarraconense de 'Dames i Vells' toma importancia desde finales del medievo, pero su evolución y representación va variando como cambia la vida y las costumbres de los hombres. Desde esta perspectiva se propone una pequeña introducción al mundo del baile y su tipología: personajes, características, habla, desarrollo, etc. enmarcado dentro del folklore catalán, que ha conseguido llegar hasta nuestros días después de pasar por un olvido, represión y posterior resurgimiento

Palabras clave: Baile hablado, folklore, Cataluña Nueva, recuperación

Abstract: Toca Peron! Approach to the dance Dames i Vells from Tarragona

The dance of Dames i Vells from Tarragona has been important since practically the beginning of the Middle Ages, but its evolution and representation has changed, as men's lives change. From this perspective we offer a brief introduction to the world of this dance and its typology: characters, characteristics, speech, development, etc., framed within the Catalan folklore, which has succeeded in lasting to the present day after passing through stages of oblivion, repression and subsequent resurgence.

Keywords: Spoken dance, folklore, New Catalonia, recuperation

Quan comença el mes de setembre els tarragonins es vesteixen de gala: s'apropa la festa de la seva patrona, Santa Tecla, i amb ella els seguicis, correfocs, i activitats de tota mena en les quals ells mateixos són plens participants. No és pas casualitat que al 2013 aquesta festivitat guanyà el premi a la millor programació de l'ARC (Ajuntament de Tarragona 2013) –Associació Professional de Representants, Promotors i Manàgers de Catalunya-; ja que els ciutadans s'hi involucren plenament en totes i cadascuna de les activitats festives, no només en quant a la part musical de les festes, sinó en tot el conjunt. Gairebé tothom forma part d'alguna agrupació: colles castelleres, de gegants, de diables, comparses de ball, etc, creant un ambient col·laboratiu entre totes les persones de la ciutat.

Si volem parlar, però, de l'espectacle més esperat, l'activitat més genuïnament estimada, aquest és el ball de 'Dames i Vells', que es realitza els dies 22 i 23 de setembre.

En què consisteix, doncs? Es tracta principalment d'un enfrontament eròtic - sexual entre diversos matrimonis de mitjana - avançada edat, on els homes són vells garrepes i les dones són considerades unes desvergonyides. Aquest és, de fet, un tema universal que ja era vigent durant el teatre medieval català; segons el folklorista Joan Amades era usat en cançons pícares i còmiques (1980:405).

El ball de 'Dames i Vells' s'inclou en la tipologia de 'ball parlat' perquè aplega teatre i dansa, però la importància recau en els diàlegs més que no pas en el ball; Pere Anguera, historiador reusenc, els descrivia com balls on la importància de la dansa i l'espectacularitat era gairebé nul·la, limitant-se aquesta a uns petits passos semblants a la sardana que únicament servien per fer avançar la comitiva de la processó (1992:33), ja que inicialment formaven part del seguici popular. Així, si bé els altres balls parlats, com el 'ball d'en Serrallonga', 'de Diables', etc. també es desenvolupen en solitari, el de 'Dames i Vells' no acompanya el seguici i la resta de l'imaginari festiu en cap moment; això es deu al fort impacte que, com ja s'ha dit, té sobre la població tarragonina (fig.1).

Els personatges satírics comenten l'actualitat més propera, però també global, amb humor negre i eròtic i un llenguatge brusc i barroer, sempre amb transfons de crítica social, que lliga directament amb la tradició popular.¹ Aquesta era, i és, l'essència del ball, el desendormiscament del poble parlant sobre afers quotidians, criticant els costums socials i personalitats conegudes arribant gairebé a l'insult, posant en boca de personatges maleducats i malparlats comentaris i reflexions, els quals la majoria de la població hi sol estar d'acord, sense que el pes de la consciència recaigui directament sobre l'espectador.

Cal pensar, per això, que no fou una tradició que ha perdurat sense interrupcions; primer va tenir una forta caiguda a l'època de la Renaixença, pel to massa vulgar que emprava, i més endavant durant l'època franquista fou reprimit i va haver de deixar de representar-se, no tornant a fer-se fins als anys vuitanta gràcies a la democratització del poder i a la concepció per part del consistori, però sobretot dels civils, que «aquelles manifestacions folkloristes i degradades eren, en realitat, formes de patrimoni viu que calia recuperar i reivindicar (...)» (Bertran 1992:88).

¹ El crític literari Josep Yxart -extret de Pere Anguera- ho definia a *Lo teatre català. Assaig històric-crític* (1878) com «lo verdader drama popular, la verdadera representació de carrer, en lo que'l poble és actor y espectador a la vegada» (1992:33).

Fig. 1

Paula Arbeloa. *Dames i Vells*, imatge general.
Plaça de Dames i Vells de Tarragona, setembre 2013

La seva gènesi la trobem al teatre popular baix medieval, on es representaven misteris religiosos com a formes espectaculars de drama sacre (Lázaro Carreter 1984:51), amb un gran component dramàtic, on era més important l'acció que la paraula i els personatges eren estereotipats. També beu, tipològicament, del teatre humorístic tardo-romà de mims i histrions (Romeu i Figueras 1992:23) i la commedia dell'arte italiana. Un altre terme important en quant al seu naixement és l'anomenat 'Entremès', essent una representació vinguda directament d'aquest mim tardo-romà i que s'estengué per tota Europa durant el segle XV. Constava de diverses tipologies, com ara l'Entremès comicoburlesc, que permetia la improvisació i era de contingut costumista; aquesta representació era anomenada 'ball parlat' a la Catalunya Nova (Massip Bonet 2007:301); configurant-hi una tradició molt arrelada en aquesta zona, especialment al Camp de Tarragona, la Conca de Barberà i el Penedès, arribant fins al Priorat, el Maestrat, el Garraf i el Vallès (Sunyer 1992:9).

La primera referència és del 1514, anomenat en aquell moment "ball de vells" (Bertran 1998:47) amb setze personatges formats per ciutadans tarragonins, la majoria d'ells bastaixos, macips de la ribera o descarregadors del port.² El 1664 ja es té documentació de tots els personatges, vuit principals, tots ells interpretats per homes. També se sap que els papers se sortejaven entre el gremi de bastaixos i descarregadors, conegut com la confraria del Pa Beneït. Hi podem descobrir, a més, descripcions d'una figura que s'encarrega de "preservar l'espai escènic" (Bertran 1998:48) i, fins i tot, el 1695 trobem que hi ha papers que corresponen a les mateixes persones i un mestre danser que fa assajar el ball. Durant tot aquest temps serà conegut com el ball de 'Dames i Cavallers', i no serà fins al segle XIX que tornarà a anomenar-se 'Dames i Vells'.

Si bé durant els seus incís foren molt importants les representacions d'aquest tipus al sud del territori, més endavant no fou així; a finals del segle XVI, amb l'esclat del Siglo de Oro Español i la creació de la Comedia Nueva vingué un declivi entorn de la vida cultural catalana; s'agafà la forma teatral de la Comedia Nueva però en català, no adaptant-se del tot al nou corrent i quedant-ne al marge (Massip Bonet 2007:301). No obstant, Pere Anguera, citant a Josep Romeu Figueras, crític literari, poeta i musicòleg, assegura que hi hagué una florida durant els segles XVIII i XIX (1992:35), això és degut a que, arran de la Guerra de Successió Espanyola, i en especial amb el Decret de Nova Planta del 1716, s'empobrí encara més la vida cultural catalana, especialment degut al menyspreu de la llengua a les institucions públiques. Això sumat a que imperava en aquell moment un teatre classicista vingut de la cort francesa, en plena Il·lustració, on no es tolerava l'excés de passió i sentiment, va fer que augmentessin les representacions populars de crítica social (Massip Bonet 2007:300). Aquest auge durà poc, però, ja que aviat passà a formar part únicament d'ambients rurals, deixat de banda per la burgesia de la Renaixença (Anguera 1992:35), que ho considerava de baix interès cultural. El mateix Joan Amades, folklorista especialitzat en Catalunya, ho considerava la més baixa de les representacions populars: eren quelcom inferior i poc digne d'estudi i atenció (Sunyer 1992:3). Això passà sobretot per la forta castellanització cultural que la societat catalana patí a les primeres dècades del 1800, que féu que es mesclassin el català i el castellà en els versots, allunyant-ho encara més de la "puresa" de la literatura culta del moment. Juntament amb la falta de recursos arran de les guerres

² A Tarragona té especial importància les agrupacions d'estibadors del port per la seva tradició de rellevància social dins de la cultura popular de la ciutat.

carlistes, però sobretot per la caiguda dels gremis, que eren qui donaven més suport econòmic, va fer desaparèixer aquestes representacions, on tots els actors eren homes, fins i tot els que feien paper de dona, de manera que encara s'accentuava més la part decadent i grotesca de l'escenificació. Tot plegat va fer que els 'balls parlats' en general, i 'Dames i Vells' en particular, s'allunyessin de l'esfera social pels canvis que la població i la política estaven patint (Anguera 1992:44), abandonant-los i no tornant-los a reprendre, almenys constatats en les fonts, fins al 1908, i d'allà fins als anys concrets de 1922, 1923, 1931, 1932, 1943, 1944, 1946 i 1948.

Al 1981 fou recuperat definitivament per la colla sardanista Joventut Tarragonina, tot i que en un principi havia de ser l'Escola Municipal d'Art Dramàtic (Carot Giner 2012 V:351) qui s'encarregués de fer-ho.³ Així ho anunciava el Diario de Tarragona, el dissabte 22 de setembre de 1981: «Por iniciativa de la comisión municipal de fiestas, la colla sardanista "Joventut Taragonina" ha asumido la representación de los bailes típicos de la ciudad, de "Dames i Vells"» (Diario de Tarragona 1981:4).

Aquesta recuperació neix del context local democràtic, amb un procés de reconstrucció de festes que foren, en gran mesura, complexes per la falta de textos que exemplifiquessin els versos, la dansa, la música, etc. Es va haver de fer una gran tasca d'investigació i recuperació, i l'escriptor tarragoní Josep Pin i Soler ajudà molt amb la seva novel·la *La família dels Garriga* (1888), on retratava Tarragona i la festa de Santa Tecla (Cavallé 2007:115) amb una descripció molt detallada, com era propi de la literatura realista de la segona meitat del segle XIX (Bertran 1993:94), al llibre apareixen per primera vegada com «Los balls de parlament són figures d'un altre paner. Uns en català, altres en castellà del Camp de Tarragona.» (Pin i Soler 1888:150).

També fou de gran suport poder contactar amb persones que haguessin pogut veure el ball antigament, com és el cas d'en Raimundo Alcalà, que havia fet de dama abans de la supressió franquista, i que ajudà a recobrar versos i alguns passos del ball.

Als inicis d'aquesta recuperació hi participaven homes i dones, però el 1985 donaren pas només a la secció masculina, per accentuar l'esperit satíric, grotesc i humorístic, del ball.⁴

D'aquesta manera s'anà forjant el ball que actualment coneixem, amb versots semblants als antics, però adaptats als nous temps, un llenguatge directe –i sovint vulgar–, i una forta càrrega de crítica social, que fa que sigui un dels espectacles més esperats pels tarragonins dins del marc de la festa major de setembre. A més a més, gràcies a l'afany de renovació per part de la població i de l'organització de festes, al cap d'un parell d'anys, el 1987, van poder recuperar el ball de Diables i el ball d'en Serrallonga, i més endavant molts altres balls i tradicions que es pensaven perdudes (fig.2).

³ Gràcies a una conversa amb l'Oriol Grau, membre del ball des de la seva recuperació i alumne precisament de l'Escola Municipal d'Art Dramàtic en aquell moment, hem pogut constatar que la regiduria de Cultura, seguint una política de recuperació d'elements tradicionals desapareguts durant el règim anterior, els envià la proposta que fou declinada pels directors considerant que no s'ajustava als objectius de l'escola. D'aquesta manera l'Ajuntament ho oferí a l'agrupació sardanística, que ho portà a terme, juntament amb alguns alumnes voluntaris de l'Escola d'Art Dramàtic, com el propi Grau.

⁴ El mateix Oriol Grau assegurà que la primera representació al 1981 va ser portada a terme per homes i dones, considerant que estaven en un moment social en el que les actrius també hi havien de participar, però després d'aquests cinc anys decidiren que fos interpretat íntegrament per homes perquè accentuava la comicitat del ball, que n'era l'objectiu.

Fig. 2

Paula Arbeloa. *Dames*.

Plaça de Dames i Vells de Tarragona, setembre 2013

El ball de 'Dames i Vells', en efecte, és un espectacle burlesc que critica l'establishment social i es burla de qualsevol cosa i de tothom, fins i tot d'ells mateixos; és per això que els personatges que el formen representen els estaments socials més importants: per una banda la burgesia, amb els propis vells i dames, però també el poder eclesiàstic, amb el senyor rector, que és opressor, moralista i autoritari; cal esmentar en aquest sentit que a Tarragona hi ha una forta presència eclesiàstica, per tractar-se del primer arquebisbat de l'Estat Espanyol, amb una forta càrrega simbòlica. El poder polític, amb el senyor batlle, que seria l'alcalde i que, fins i tot, l'anomenen i el parodien com l'alcalde real de cada moment (Grau, Navarro, Tutusaus 2000:61); i finalment un guàrdia civil, pertanyent al braç judicial; el Sargento Blasques, homenatge a un joier de la ciutat; és violent i opressor i parla en castellà. Utilitzen, a més, una gran quantitat de maquillatge per augmentar la sensació còmica i grollera, i la vestimenta, barrets, vestits exuberants, joies desmesurades i perruques mantenen l'estètica que tenien durant el segle XVIII.

Inicialment eren sis parelles de vells, però el 1986 es passaren a cinc per no fer durar tant l'espectacle i poder donar joc a les altres personalitats nouvingudes. També apareix el 1990 la Catalana o la CUL (Corporació Urbana Limitada) únic paper representat per noies compostat per joves disfressades de prostitutes (Grau, Navarro, Tutusaus 2000:60).

En aquest sentit caldria fer una petita reflexió entorn del paper femení en aquesta representació popular. Des dels inicis del teatre els personatges han estat majoritàriament interpretats per homes per, més endavant, encabir actrius femenines en l'escenari. Es consideraria, doncs, un element clau en la seva desintegració i davallada durant els segles anteriors el fet que sempre hagin estat interpretats per homes, fent que, en un moment social en el que les dones ja

formaven part plenament de l'acte teatral com són els segles XIX i XX, semblés una actuació retrògrada, decadent i de baixa moral. És per això que, segons el mateix Oriol Grau, membre de 'Dames i Vells' des de la seva recuperació fins avui dia, la primera actuació del 1981 es féu amb homes i dones, per tal de superar aquest prejudici. No obstant, aviat es féu una regressió volguda per accentuar l'element carnavalesc amb que la tradició havia nascut. Però la tradició nasqué amb una concepció grotesca? Si durant gran part dels segles passats tots els papers eren interpretats per homes l'element decadent i transvestit no hi era; es tracta d'un anacronisme contemporani en tant que nosaltres sí que ho veiem ridícul i còmic. Tot i així, donat que les 'Dames' són els personatges més grollers, el fet de ser representades per actrius femenines donaria lloc, actualment, a un tipus de teatre més aviat de cabaret, i perdria aquesta essència fatxenda i transvestida que ja començà a impacientar els burgesos de la Renaixença. Si volem seguir per aquest camí, doncs, els personatges de la CUL també haurien d'anar representats per homes, o fins i tot una mescla d'homes i dones, com ja passa amb d'altres balls com el 'ball d'en Serrallonga' o 'de Diables'.

La CUL, per la seva banda, va acompanyada de dos diables -que ja apareixien a l'escena original i que servien principalment per anar obrint pas quan el ball emergeix al seguici- i que conjuntament ajuden a preservar l'espai escènic.⁵

Al final de l'acte, són aquests diables els que passen una bossa demanant diners, com a record dels espectacles de carrer populars. Es veu molt clara la relació entre el monòleg iniciàtic del diable amb la figura del "presentador" que ja apareixia al teatre clàssic (Allegrí 2009:47) i que, a mode de pròleg, presenta els personatges i fa un resum, no del que s'esdevindrà, com ho feia el teatre medieval, sinó com una posada en escena per a que l'espectador entengui què es trobarà un cop en marxa l'actuació.

La parla d'aquest ball, ja s'ha dit, és directa i barroera, i la seva oralitat ho és en una doble vessant: per una banda per la seva expressió principalment parlada, sense ènfasi en l'escena o el ball, i per l'altra perquè els diàlegs els anaven passant d'actor en actor a mode de tradició oral (Navarro 1992:127). Quant als versots, se'n coneix una primera versió del 1818, després en veniren tres més, a mode de modificació, essent l'últim el 1956 fet per Josep Vives i Miret. Fou, precisament, d'aquesta última versió que la colla sardanista trià els versots i els reféu, un cop més, per tal d'adaptar el llenguatge als nous temps.

Al 1989 es va fer l'última, la que actualment es pot veure interpretada. La història representada és ben senzilla i es pot dividir en nou escenes i un epíleg (Navarro 1992:128):

- 1.- Invocació per part del diable.
- 2-5 discussions de parella
- 6.- Desmai d'una de les Dames i cerca del Rector per desfer el conflicte
- 7.- Parlament del Sr Rector
- 8.- Intervenció del Sr Batlle i moció de censura
- 9.- Intervenció del guàrdia civil
- 10.- Epíleg final

⁵ Cal recordar que es fa en places i la gent pot arraulir-se massa i no deixar actuar del tot bé.

Fig. 3

Paula Arbeloa. *Sargento Blasques*.

Plaça de Dames i Vells de Tarragona, setembre 2013

Segueix sempre el mateix esquema i els mateixos versots, només variant aquells punts claus de sàtira i humor negre del poder i l'actualitat (doc1). Cada personatge parla, a més, d'una manera concreta; les Dames i els Vells, per exemple, representen la burgesia tarragonina, així que utilitzen un català amb expressions típicament tarragonines; el guàrdia civil, en canvi, conversa en castellà per fer-ho més versemblant i, fins i tot el senyor batlle, usa catalanismes quan dialoga en castellà amb ell (fig.3).

Cal recordar que es tracta d'un ball, amb una melodia medieval de tipus folklòric, interpretada per instruments que anaren variant amb el temps, essent finalment compostats per una flauta, un violí, un acordió, un violoncel, un banjo i un bombo. Aquesta última figura fou especialment important durant les seves primeres representacions, i ha quedat el record de Peron, el primer home que el percutia i que ha donat origen a la frase de "toca Peron!" que es diu a l'inici i final d'alguns parlaments.

Han passat els segles, han passat els anys i, tot i que ha mudat de mans -actualment és traginat pel col·lectiu de Teatre Necessari Trono Villegas (Navarro 2000:20)-, l'esperit del ball de Dames i Vells s'ha mantingut i resplendeix cada vegada que les places de la ciutat vessen de desenes de tarragonins.

Al ball de Dames i Vells de Tarragona el seguiren el de Valls i, el 2009 el de Reus (Bertran 2011). La seva popularitat ha anat creixent i s'ha convertit, com ja anunciàvem, en un dels principals

fenòmens socials durant les festes de setembre, moment en el que els ciutadans exploten el seu tarragonisme amb aquesta i d'altres tradicions retrobades, posant de manifest la importància que té la recerca del nostre passat, no només per al coneixement sinó també per a la possible recuperació d'elements que durant molt de temps havien desaparegut, podent així explicar la història concreta d'un municipi i confeccionant la identitat social i col·lectiva d'un poble, regió o país. Precisament el proper setembre es farà a Tarragona el II Congrés Internacional de Balls Parlats, després de 22 anys, per tal de posar sobre la taula les troballes sorgides en aquest àmbit arran del primer congrés al 1992, anomenat *Els balls parlats a la Catalunya Nova. Teatre popular català*, el qual s'ha citat en aquest article en repetides ocasions.

El ball de 'Dames i Vells' ja representa, doncs, una de les activitats claus de les festes tarragonines que s'esperen durant tot l'any i que formen part de les converses dels ciutadans, intentant esbrinar amb delit quins acudits diran, quins afers de l'actualitat citaran i sobre quines personalitats conegudes recaurà la seva sàtira. És un de tants mètodes d'escapament, per oblidar els mals moments i els períodes de crisi. Així, de mans d'un grup de vells garrepes i dames impertinents, sorgeixen un grapat de barbaritats, tot encarant-se amb el poder, i a través d'un seguit d'improperis satírics, obscens i vulgars, no només dirigits a ells mateixos, els actors del ball, sinó esquitxant amb la seva crítica àcida els personatges públics de la ciutat i la regió.

Esperem que aquesta il·lusió per la tradició recuperada, allò que ens identifica i ens lliga històricament amb la ciutat, romanguí per sempre a Tarragona, per així, cada 22 i 23 de setembre, poder sentir i gaudir amb les seves bromes i baralles.

Toca Peron!

DOCUMENTS

DOCUMENT 1

«Vell 1:

*Mare de Déu del Remei,
vós que sou nostra advocada,
és hora que ens ajudeu
en aquesta gran desgràcia.*

*Beneïda Santa Tecla,
jo us demano de tot cor
que feu que el Senyor ens descasi
i ens tregui la mala sort.*

*Santa Tecla, això no és viure,
Santa Tecla, això ja és massa,
quin remei hem d'esperar?
Santa Tecla, cony, què passa?*

*Atenció tarragonins!
Tingueu calma d'escoltar-nos
i sabreu d'aquí a uns moments
les tragèdies que torturen
aquesta bona gent.»*

(Navarro 1992:134)

FONTS BIBLIOGRÀFIQUES

Diario de Tarragona (1981), 22/9/1981

Pros-Roca, R. (2013), «Jordi Bertran: La recuperació d'un ball és un procés col·lectiu i ningú el firma» *El Núvol* 23-09-2013 .

BIBLIOGRAFIA

Allegri, L. (2009), *L'arte e il mestiere. L'attore teatrale dall'antichità ad oggi*, Roma, Carocci.

Amades, J. (1980), *Folklore de Catalunya*, Barcelona, Selecta.

Anguera P. (1992), «Liberalisme i cultura popular: ascensió i caiguda dels balls parlats» *Els balls parlats a la Catalunya Nova. Teatre popular català*, Tarragona, Edicions l'Agulla.

Bertran, J. (1992), «El Cicle de Corpus i Santa Tecla a Tarragona» *Els balls parlats a la Catalunya Nova. Teatre popular català*, Tarragona, Edicions l'Agulla.

Bertran, J. (1993), «La recuperació del Ball de diables de Tarragona en l'etapa democràtica: 1984 – 1993» *El ball de diables de Tarragona. Teatre i festa a Catalunya*, Tarragona, Edicions El Mèdol.

Bertran J., López R. i Tutusaus J. (1998), *Els colors de Santa Tecla, la Festa Gran de Tarragona*, Tarragona, Edicions El Mèdol.

Bargalló J (1992), «Actualitat i bibliografia dels balls parlats al Camp de Tarragona» *Els balls parlats a la Catalunya Nova. Teatre popular català*, Tarragona, Edicions l'Agulla.

Bertran, J. (2008), «Democràcia i participació: institucions i entitats» *Els castellers de Tarragona. Imatges i testimonis*, Tarragona, Cossetània.

Carot Giner, T. (2012), «La Transició», *Història de Tarragona. República, dictadura i democràcia*. Volum V, Lleida, Pagès Editors.

Cavallé, J. (2007), *Tarragona escrita. La ciutat vista pels escriptors*, Barcelona, Lunwerg editors.

Fuster, J. (1976), *La decadència del teatre valencià*, Barcelona, Curial.

Grau, O., Navarro, P. i Tutusaus, J. (2000), *DAMES I VELLLS. Crònica desenfadada d'un Ball Parlat*. Tarragona, Trono Villegas.

Lázaro Carreter, F. (1984), *Teatro medieval*, Salamanca, Castalia.

Massip, J. (1992), «Elements de la tradició medieval en l'escenificació dels balls parlats» *Els balls parlats a la Catalunya Nova. Teatre popular català*, Tarragona, Edicions l'Agulla.

Massip Bonet, F. (2007), *Història del teatre català. Dels orígens al 1800*, Barcelona, Arola.

Navarro, P. (1992), «Qüestions lingüístiques sobre els balls parlats: la llengua de Dames i Vells» *Els balls parlats a la Catalunya Nova. Teatre popular català*, Tarragona, Edicions l'Agulla.

Pandolfi, V. (1989), *Història del teatre 1*, Barcelona, Institut del Teatre.

Pin i Soler, J. (2003), *La família dels Garrigas*, Tarragona, Arola.

Poblet, J. M. (1965), *Les arrels del teatre català*, Barcelona, Selecta.

Toca Peron! Aproximació al ball de Dames i Vells de Tarragona

Guiomar Sánchez Pallarès

Romeu i Figueras, J. (1962), *Teatre profà*, Barcelona, Barcino.

Romeu i Figueras, J. (1994), *Teatre Català Antic I*, Barcelona, Curial.

Vidal Alcover, J. (1992), «Els valls parlats: tipologia i utilització» *Els balls parlats a la Catalunya Nova. Teatre popular català*, Tarragona, Edicions l'Agulla.

RECURSOS WEB

Bargalló, J (2006), Els balls parlats, tradició i actualitat <<http://josepbargallo.wordpress.com/2012/09/06/els-balls-parlats-tradicio-i-actualitat/>>, 9-10-2013.

Bertran, J. (2011), «Un any de balls parlats», *Mediateca* <www.festes.org>, 21-9-2013.

Dames i Vells <<http://www.damesivells.cat/>>, 27-9-2013.

«Ball de Dames i Vells» *Web de Tarragona* <<http://www.tarragona.cat/cultura/festes-i-cultura-popular/santa-tecla/seguici/balls-parlats>>, 8-11-2013.

«II Congrés Internacional De Balls Parlats» *Departament de Filologia Catalana*, Facultat de Lletres, Universitat Rovira i Virgili <http://www.urv.cat/dfilcat/media/upload/arxius/2014/i_circular_balls_parlats-b-1.pdf>, 10-03-2014.

«Santa Tecla es posiciona com la millor festa major de Catalunya» (16/12/2013) *Ajuntament de Tarragona* <<http://www.tarragona.cat/cultura/festes-i-cultura-popular/santa-tecla/noticies/santa-tecla-es-posiciona-com-la-millor-festa-major-de-catalunya>>, 10-03-2014.